

PAPER DETAILS

TITLE: MILLÎ MÜCADELE MUCİZESİNİN VAPURU ALEMDAR VE BASINDAKİ YANKILARI

AUTHORS: Evrim Sencan

PAGES: 376-403

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3396846>

MİLLÎ MÜCADELE MUCİZESİNİN VAPURU ALEMDAR VE BASINDAKİ YANKILARI

Evrin ŞENCAN*

Öz

Bu çalışma, Türk Kurtuluş Savaşının ilk ve tek deniz muharebesiyle ilgilidir. Muharebe, miladi 27 Ocak 1921 tarihinde Karadeniz Ereğli’de, Türk Alemdar vapuru ve Fransız C80 muhribi arasında gerçekleşmiş ve iki saat sürmüştür.

Alemdar vapuru ile ilgili yapılan bu çalışmada, Türk ve Fransız Diplomatik arşiv belgelerinden istifade edilmiş; ilaveten Türk ve Fransız basını ile konu zenginleştirilmiştir.

Muharebenin kendisi kadar, sonrasındaki gelişmeler, Türk siyasi tarihinde önemli bir yere sahiptir. Akabindeki zımnî Alemdar Anlaşmasının, Türk Fransız ilişkilerinin gelişmesi ve ilerlemesinde ve Ankara Hükümetinin en önemli diplomatik başarılarından biri olan 1921 Ankara Anlaşmasına giden yolu açtığı düşünülmektedir. Bu çalışmayla, arşiv belgeleri ışığında bu tez savunulmuş; bununla birlikte, Türk Kurtuluş Savaşının bu biricik olayı aydınlatılmaya çalışılmış ve konu hakkında kabul gören bazı bilgiler güncellenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alemdar vapuru, Kurtuluş Savaşı, Deniz Muharebesi, Karadeniz Ereğli

* Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi.
elifevrim@baskent.edu.tr, Ankara/Türkiye.

ALEMDAR, THE STEAMBOAT OF THE MIRACLE OF NATIONAL STRUGGLE, AND ITS REFLECTIONS IN THE PRESS

Abstract

This study is about the first and only naval battle of the Turkish War of Independence. The battle took place on 27 January 1921 in Ereğli, Black Sea between the Turkish steamboat Alemdar and the French destroyer C80 and lasted for two hours.

In this study about the steamboat Alemdar, Turkish and French Diplomatic Archive documents have been utilised; in addition, the subject has been enriched with the Turkish and French press.

The developments after the battle, as well as the battle itself, have an important place in Turkish political history. It is believed that the subsequent implicit Alemdar Agreement paved the way for the development and progress of Turkish-French relations and the Ankara Agreement of 1921, one of the most important diplomatic achievements of the Ankara Government. In this study, this thesis has been defended in the light of archival documents; in addition, this unique event of the Turkish War of Independence has been tried to be illuminated and some accepted information on the subject has been updated.

Keywords: *The Steamboat Alemdar, War of Independence, Naval Battle, Kdz. Ereğli*

GİRİŞ

Bu araştırma yazısı, ağırlıklı olarak kara cephesinden değerlendirilen Türk Kurtuluş Savaşını deniz cephesinden incelemekte ve savaşın tek deniz muharebesini konu almaktadır. Bu muharebenin kahramanı olan Alemdar vapuru ile ilgili yapılan bu çalışmada, Türk ve Fransız Diplomatik arşiv belgeleri kullanılmıştır. Adı geçen belgeler 2021 yılında, muharebenin 100. yılının anısına T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi tarafından kitaplaştırılmış*,

* Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı, ed. Evrim Şencan, Matsa Basımevi, Ankara, 2021. Bir belge seçkisi olan bu kitapta, Alemdar vapuru ile ilgili Türk ve Fransız Diplomatik arşivinde bulunan belgeler ilk kez yayımlanmıştır. Çok sayıda belgenin varlığı tespit edilse de Türk arşivinden 40, Fransız arşivinden ise 16 belge olmak suretiyle, toplamda 56 belge araştırmacılara sunulmuştur.

kitabın editörlüğü ise tarafımızdan yapılmıştır. Bu makalenin literatüre katkısı ise arşiv belgelerine ilaveten Türk ve Fransız basınının konuya dahil edilmesidir. Böylece, Alemdar vapuru olayı daha geniş perspektiften analiz edilmiştir.

1918’de Mondros Mütarekesinin imzalanmasının ardından Anadolu işgal edilmiş, Mustafa Kemal Paşa’nın liderliği ve örgütlenmesiyle bir Türk mucizesi olan Kurtuluş Savaşı başlamıştı. 1921 yılı savaşın ve mücadelenin Anadolu’nun her köşesinde yaşandığı yıldır. Doğu cephesi kazanılmış, 1920’de Gümrü Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşmanın üzerinden çok geçmeden, bir ay sonra, Batı cephesinin ilk muharebesi olan I. İnönü, Ocak 1921’de kazanılmıştı. Aynı süreçte Karadeniz’de işgaller devam etmekte ve kurtuluş mücadelesine karşı olan cemiyetler ve misyonerler faaliyetlerine devam etmekteydi. Bu çetin mücadele devam ederken, Sovyet Rusya ve Ankara Hükümeti yakınlaşıyordu. Öyle ki Rusya’dan Türkiye’ye cephane, silah vb. yardımı gelecekti.

Anadolu’daki direnişçilerin malzeme, silah, gıda vb. ihtiyaçları artıyordu. Temin edilenlerin ise Anadolu’ya ikmali şarttı. Fakat bunun karadan yapılması işgaller ve iç isyanlar sebebiyle neredeyse mümkün değildi. En güvenilir yol deniz yoluydu. Coğrafi olarak en uygun deniz olan Karadeniz ise işgal altındaydı. Eğer bu yol kullanılacaksa öncelik, işgalcilerden kurtulmak olmalıydı. Diğer yandan güçlü bir deniz taşıtına olan ihtiyaç ortadaydı.

Kurtuluş Savaşında Karadeniz Ereğli

Karadeniz, tarih boyunca deniz ticaretinin ana merkezlerindendi. Haliyle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, toprakları paylaşılırken, büyük devletlerin, başta İngiltere, Fransa ve Rusya’nın sahip olmak istediği kritik bir havzaydı. Dünya Savaşı başladığında, adı geçen devletler, başta 1815 Viyana

Dönemin T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Andlaşmalar Genel Müdürü Büyükelçi Engin Yürür’e, Fransa’nın Türkiye Büyükelçisi Hervé Magro’ya ve Fransız arşivi direktörü Nicolas Chibaeff’e teşekkürlerimizi sunarız.

Kongresi olmak üzere, çeşitli birleşimlerde Osmanlı topraklarını aralarında çoktan sözlü veya yazılı olarak paylaşmışlardı. Haliyle, savaş başladığında ve İttifak bloğunun aleyhine sonuçlandığında, paylaşılan bölgeleri, Mondros Mütarekesi ile meşrulaştırdılar. Zira, Karadeniz bölgesinde kurulması istenen Pontus Rum devleti için çalışan cemiyetler ile okulları ve hastaneleriyle misyonerler, faaliyetlerine devam ediyordu. Diğer yandan, savaş süresince İtilaf bloğu, çıkarlarına uygun yerleri değiş tokuş ediyor, zaman zaman kendi içlerinde de anlaşmazlıklara düşüyordu. Örneğin, İngiltere ve Fransa hem ticaret merkezi hem de kömür havzaları sebebiyle bölgeye ilgi duyarken; Rusya, boğazlara sahip olma hedefiyle bölgeye hâkim olmak istiyordu.

Savaşın bitimiyle imzalanan mütarekenin akabinde, İngiliz ve Fransızlar Karadeniz'e, başta Kırım, Batum ve Samsun olmak üzere donanmalarını yerleştirmişlerdi. Fakat Fransızlar için bir bölge özellikle önem arz ediyordu: Zonguldak ve Ereğli çevresi. Buradaki kömür işletmelerinin yönetimi, Kırım Harbinde (1853) zaten Fransızlara verilmişti. 1882'de ise kömür havzasına tam olarak yerleşmişlerdi. 1892'de ise Ereğli Şirket-i Osmaniyesi Société d'Héraclée adlı şirketi kurdular (Sarıkoçuncu ve Sarıkoçuncu Değerli, 2022: 55). Millî Mücadele başladığında Zonguldak'ı işgal etmiş, 1920'de bölgeye asker yerleştirmeye başlamışlardı. Bu davranışlarının sebebini de bölgeyi korumak, güvenliği ve asayişini sağlamak olarak öne sürmüşlerdi. Haliyle Fransa, buradaki gücünü daha da arttırmak istedi. Egemenlik alanını sadece Zonguldak limanı olarak bırakmadı, Batı Karadeniz'in Sinop'a kadar tek doğal limanının bulunduğu Ereğli'ye kapsayacak şekilde iyice genişletti. 8 Haziran 1920'de, bir kruvazör, iki torpido, iki gambot ve bir nakliye gemisinden oluşan Fransız filosu Ereğli'de karaya çıktı (Canver, 2001: 147). İki gün sonra, içeriye doğru saldırdı. İç isyanlar zaten devam ediyordu. Bölge, denizden Fransız filosunca bombardımana maruz bırakıldı. Fransa, başta Senegal olmak üzere sömürgelerinden aldıkları destekle saldırıların şiddeti anbean artıyordu. Zira amirlerinden gelen emir Zonguldak ve

Ereğli'nin tam işgalini içeriyordu. Bunu hem denizden hem karadan gerçekleştirdiler. Fakat, halkın kuvvetini hesaba katmamışlardı. Ereğli halkı bölgeyi kenetlenerek korudu. Yüzbaşı İzzet Bey tarafından oluşturulan ve on dört kişiden oluşan Ereğli Kuvayı Milliyesi korkusuzca çarpışırken, çevre illerden de İpsiz Recep ve Devrekli Muharrem önderliğinde yardım geliyordu. İlk kurşunu ise Halil Ağa (Dikren) atmıştı (Sarıkoyuncu ve Sarıkoyuncu Değerli, 2022: 62). 18 Haziran sabahı halkın Fransızlara sabah saatlerinde planladığı ani saldırısından bir gün sonra 19 Haziran'da Fransızlar geri çekildiler (Yavuz, 1994: 96; Özçakır, 2021: 32). Ereğli, on günde işgalden kurtulan ilk gazi şehir unvanını almıştı (Canver, 2001: 160).

Fakat bu geri çekilme, karadan çekilmeydi. Denizde demirlemiş filoları sabitti. Diğer bir ifadeyle, denizden karaya doğru gemilerini döndüren deniz taşıtları halen tehdit unsuruymdu. Nitekim, zaman zaman karaya yaklaşma hamleleri göstererek bölgeden vazgeçemediklerinin sinyallerini veridiler. Ezcümle, Kurtuluş Savaşı başladığında ve 1921'e gelindiğinde Karadeniz tam abluka altındaydı. 1921 yılı ise Kurtuluş Savaşının tek deniz muharebesinin yılı olacaktı. Bu biricik hadise ise yine aynı yerde, Ereğli'de vuku buldu.

Alemdar Vapuru Olayı[†]

Yıl 1921...

Günümüzden tam 102 yıl önce...

Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) gereği Anadolu dört bir yandan İtilaf Devletlerince işgal edilmişti. Çok geçmeden, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde ve halk direnişiyle Kurtuluş Savaşı başlamıştı. Ankara, Büyük Millet Meclisiyle mücadelenin merkeziydi. Doğu Cephesi, Gümrü Antlaşmasıyla (3 Aralık 1920)

[†] Alemdar vapuru olayıyla ilgili bu bölümde verilen tüm bilgiler aksi zikredilmedikçe tarafımızdan yayına hazırlayan Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı adlı kitapta yayımlanmış Türk ve Fransız diplomatik arşiv belgelerinden edinilmiş bilgilerin derlemesidir.

kaplanmış; bir ay sonra, Batıda I. İnönü Muharebesi kazanılmıştı. Karadeniz bölgesi ise Fransız gemilerine ev sahipliği yapıyordu.

Fransız gemileri kritik limanlardan Karadeniz'e yerleşmişlerdi. Ancak özelinde, Zonguldak ve Ereğli, kömür havzası olmaları sebebiyle önem arz ediyordu. Elbette kömürün bu kadar değerlenmesinin sebebi Sanayi Devrimiydi (Sarıkoyuncu ve Sarıkoyuncu Değerli, 2022: 55). Kömür yataklarını zaten işletmeye başlayan Fransızlar, bölgede güvenliği sağlama bahanesiyle bu kez kesin olarak yerleşmek için 8 Haziran 1920'de bir Fransız filosunu Ereğli'ye demirleyerek boy gösterdiler. Demirlenen yer, kısa zaman sonra Alemdar vapurunun bir Fransız muhribince tutuklanacağı Baba Burnu'ydu. Ereğli, Baba Burnu'nun içinde kalan bir koydu ve burun, şehri saklıyordu.

Fransız filosu Karadeniz'e yerleşirken, Millî Mücadele Anadolu'nun dört bir yanında devam ediyordu. İhtiyaç duyulan malzemelerin Anadolu'ya dağıtılması için en güvenilir ve kısa yol Karadeniz üzerinden denizi kullanmaktı. Ancak, tecrübeli ve tanınan bir deniz taşıtına ihtiyaç vardı. Ufak bir tekne Karadeniz'i aşamaz, bir zırhlı ise hızlı hareket edemezdi. Zamanla yarışacak, gerektiğinde koylara gizlenebilecek orta boy ve tanınan bir vapura ihtiyaç vardı. Ankara Hükümeti yanında istiklal mücadelesi veren millicilerin aklına ilk gelen vapur, Alemdar oldu.

Alemdar, 1898 Danimarka yapımı, çift kazanlı, 750 beygir gücünde, 300 tonluk, asıl adı Danmark olan İstanbul'da demirli, arama kurtarma işlerinde görevli 28 mürettebatı olan ve Seyr-i Sefain'e (Osmanlı Bahriyesine) kayıtlı bir vapurdu. I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devletince alınarak adına Alemdar denmişti (Doğanay, 2001: 159-160). Vapurda Danimarkalılardan kalma tüfek ve tabancalar vardı (Canver, 2001: 263). Görevi gereği sürekli istim tutmasıyla tanınırdı. Diğer bir ifadeyle, her an harekete hazırdı. Kuvayi Milliye taraftarları bu vapuru yardım ikmali için kullanmak istiyorlardı. Seyr-i Sefain'den vapuru isteyemeyeceklerinden vapuru kaçırmak tek yol olarak görülüyordu. Bunun için

gizli plan yapılması gerekiyordu. Çok boyutlu bir kaçırma planı hazırlandı ve hiç zaman kaybetmeden uygulandı.

Miladi takvime göre 24 Ocak 1921[‡] gecesi Alemdar, İstanbul'dan, sekiz gözü kara millici tarafından kaçırıldı.[§] 25 Ocak sabahı Ereğli'ye varıldı. Öncelikle kömür alınacak, ardından mürettebat desteği istenecekti. Zira sekiz kişiyle yardım ikmali neredeyse imkânsızdı. İstikamet liman, duruma göre belirlenecekti.

Ereğli'ye varıldığı gün kömür ikmali gerçekleşemedi; fakat çoğunluğu Ereğli halkından oluşan gerekli mürettebat desteği sağlandı.^{**} Kömür, ertesi gün ikmal edildi ve Alemdar 27 Ocak 1921 tarihinde saat 03.00'te Ereğli'den yola çıktı. Ancak Fransızlar çoktan durumu haber almışlardı. Zira, Karadeniz'e yerleşme sebeplerini işgal değil, güvenliği sağlama olarak göstermişlerdi. Alemdar ise "kaçırıldığından", mürettebatı onlara göre "korsandı". Diğer bir ifadeyle, Alemdar'ı tutuklama yetkileri olduğunu düşündüklerinden çoktan peşine düşmüşlerdi. Bu sebeple Alemdar, pusuya yatmış ve Zonguldak Fransız

[‡] Olayın başlangıç tarihi, bazı gazete ve araştırmalarda, 5-6 Şubat 1921 olarak geçmektedir. Doğrusu, arşiv belgelerine göre, miladi 24 Ocak 1921'dir. Bu karmaşa, takvim değişikliğinden doğmaktadır. Bilinen kural, 1333 yılından sonra gün ve ayın sabit bırakılmasıdır.

[§] Üsküdarlı Osman Efendi, Trabzonlu Hikmet Efendi, Üsküdarlı Ali Reis, Trabzonlu Rifat Reis, Recep Kâhya, Göreleli Yusuf, Erzincanlı Salih, İstanbullu Avram (ismini sonradan Hidayet ve Kemal olarak iki kez değiştirmiştir): (Akdoğan, 2020: 62).

^{**} Tam mürettebat: Süvari İsmail Hakkı Kaptan, II. Süvari Güverte Üsteğmen Ali Dursun Tevetoğlu, Çarkçıbaşı Kıdemli Yüzbaşı Beykozlu Adil Bey, II. Çarkçı (Yağcı) Trabzonlu Hikmet Efendi, Serdümen Rizeli Recep Kahya, Serdümen Trabzonlu Rifat Reis, Ateşçi Göreleli Yusuf, Güverte Lostromosu Üsküdarlı Ali Reis, Kamarot Erzincanlı Salih, Ereğli, Orhanlar Mahallesinden Hasan Canver, Ereğli, Orhanlar Mahallesinden Yakup Tofta, Ereğli, Orhanlar Mahallesinden Mehmet Fikri Topatlı, Ereğli, Orhanlar Mahallesinden Çırakların Hilmi, Ereğli, Orhanlar Mahallesinden Çekirgeoğlu İsmail, Ereğli, Akarca Mahallesinden Tevfik Tetik, Ereğli, Kirmanlı Mahallesinden İstanbullu Reşat, Ereğli, Mürteza Mahallesinden Hacı Yakup'un Tahsin, Ereğli, Kozlu Mahallesinden Tahsildar Hasan, Ereğli, Merkezden İstanbullu Ömer, Ereğli, Ortaköyden Şaban, Ereğli, Ketenciler Köyünden Tahir: Mürettebatın tam künyesi için: (Peker, 1966: 105, 106).

yönetimince gönderilen C80 adlı bir Fransız muhribi tarafından^{††} Ereğli Baba Burnu'nda sabaha karşı durdurularak veya Fransızların söylemiyle “tutuklanarak”, Zonguldak'a getirildi.

C80'in kumandanı Fransız Yüzbaşı Tilly ve Zonguldak'taki Fransız Kumandan Bay Crétin, vapurun, “kaçırıldığı” için İstanbul'a iade edilmesi gerektiğini savunuyordu. Bu sebeple Alemdar, sekiz Fransız askerinin takibiyle İstanbul'a doğru yola çıkarıldı. Tilly ve askerlerden dördü, kontrol için Alemdar'a binmişti; diğerleri ise C80'de arkadan takip edecek ve gerekli kontrolleri sağlayacaktı. Tarih 27 Ocak 1921'di. Saat ise 09.20...

İstanbul'a doğru yolculuk başlamıştı. Fakat Alemdar'daki Türk mürettebat durumdan çok rahatsızdılar. Zira tutuklu, hatta esirdiler. Diğer yandan, vapurdaki Fransızların kalabalık olmadığını fark etmişlerdi. Haliyle Alemdar'ı yeniden ele geçirebilir ve Ereğli'ye dönebilirlerdi. Bunun için çeşitli planlar yapmaya başladılar.^{††}

Yapılan planlar gerçekten işledi ve Türk mürettebat, Fransız askerleri kendi yanlarına çekerek onları bastırdılar ve esir aldılar. Kaptan köşküne çıkarak Alemdar'ın kontrolünü ele geçirerek rotayı tekrar Ereğli'ye çevirdiler. Ancak C80, bunu fark etmişti. Muhrip, Alemdar'a yetişmeye çalışırken, vapur Ereğli'ye girmişti. İşte o an ve o yerde, Alemdar ve C80 arasındaki Kurtuluş Savaşının ilk ve tek deniz muharebesi başladı.

^{††} Çoğu araştırmada Fransız muhribin adı C27 olarak kabul edilmiştir. “C”, avcı botu anlamına gelen Fransızca “chasseur” kelimesinden gelmektedir. Fakat Fransız diplomatik arşiv belgelerinde tespit edilen, bu muhribin/avcı botunun isminin “C27” değil, “C80” olduğudur. Nitekim, bu çalışmanın ileriki bölümlerinde yer verilen Fransızca gazetelerde de botun adının C80 olarak geçtiği görülecektir. T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivinde sadece “muhrib/avcı botu” kelimeleri geçmekte, herhangi bir isim zikredilmemektedir.

^{††} Arşiv belgeleri ve dönemin hem Türk hem Fransız basınında söz konusu planların içeriğinden bahsedilmemektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalar iki planı öne çıkarmaktadır. Bunlar; çıkarılan tuzak bir kavga ve horon tepilmesiyle Fransızların dikkatinin dağıtılmış olduğudur: (Peker, 1966: 43).

Alemdar, topsuz tüfeksiz bir arama kurtarma gemisiydi. C80 ise silahları ve topu olan bir muhripti. Muhrip, Alemdar'a topla ateş açtı. Bunun karşılığında, Alemdar'dan silahla yanıt geldi. Çatışma başlamış; Alemdar'a mermi isabet etmişti. Vapur o anda bacasından yaralandı.^{§§} Muharebe Ereğli limanının hemen yakınında meydana geliyordu. Olan biteni kıyıda izleyen halk, kendi beylik tabancalarıyla muhribe ateş açmaya başladı. Bunun üzerine muhrip, üç top mermiyle kıyıya ateşle cevap verdi. Biri, Ereğli'deki Memleket Hastanesine isabet etti. Alemdar'a atılan ve seken diğer bir kurşunla Türk mürettebattan Recep Kâhya (Recep İpek) o an dümenin başında hayatını kaybetti ve Millî Mücadelenin yegâne deniz şehidi olarak tarihe geçti.^{***} Tahir, Şaban ve Ömer isimli üç de gazi vardı (Özçakır, 2021: 34). Fransız tarafında Trillou ve Laurent isimli iki asker hayatını kaybetmişti. Birinin adı Moulou olan üç de yaralıları vardı. Halkın karadan beklenmeyen müdahalesi, sandallara binerek C80'e yaklaşmaları ve Alemdar'ı çevreleyerek silahlarıyla korumalarıyla devam etti. Bu ablukayla C80, Zonguldak'a dönerek olan biteni oradaki Fransız Kumandanına anlatmak ve belki de yardım istemek için geri çekildi. Muharebe yaklaşık iki saat sürmüştü. Alemdar'da olan ve esir alınan askerler, Ereğli'ye çıkarılarak misafir edildi. Fransızlar her gelişmeyi öğrenmişti. Üstelik Karadeniz'deki haber ağı kusursuz çalışıyordu. Haliyle, Karadeniz'deki güçlerini kullanarak Alemdar'ı Ereğli Limanından çıkarmama kararı aldılar. Esir alınan Fransızlar iade edilirse, Alemdar'ı serbest bırakacaklarını bildirdiler.

Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa da olanlardan haberdar olmuştu. Olayın uzlaşmayla çözülmesi için Osmanlı bandıralı vapurlara ve özellikle Alemdar'a dokunulmaması karşılığında, esirlerin iade edilebileceğini

^{§§} Alemdar vapurunun son kaptanı Refik Akdoğan'la yaptığımız görüşmede kaptan, 1950'li yıllarda Alemdar'la denize açıldığında bacasındaki yarayı gördüğünü, bunu araştırdığını ve Kurtuluş Savaşı sonrası, olanların hep hatırlanması için bacanın özellikle tamir edilmediğini beyan etmişti.

^{***} Recep Kâhya'nın sembolik anıt mezarı, günümüzde Kdz. Ereğli'deki İnönü Parkında yer almaktadır.

hem Zonguldak Mutasarrıflığına hem de Fransız Kumandanlığına tebliğ etti. Ancak diğer yandan, iki Fransız torpidosunun Ereğli'ye yaklaştığının haberi de gelmişti. Bu sebeple yeni önlemler alındı. Gelen deniz araçlarının Ereğli'ye müdahale etmemesi gerekiyordu.

Olaylar sadece bir günde olup bitti. 28 Ocak 1921 akşamı Fransız torpidolarından biri, Sénégalais, kumandanı ve iki askeriyle ertesi gün sabah saatlerinde esirleri geri almış olma ümidiyle Zonguldak'a yanaştı. 29 Ocak'ta Waldeck Rousseau zırhlısıyla Amiral Dumesnil Zonguldak'a gelecekti. Amiral gelmeden, konunun kapanması için görüşmeler yapıldı. Türk yetkililer, iadenin, koşullu gerçekleşmesinde hemfikirlerdi. Buna göre, özelinde Alemdar'a, genelinde Osmanlı bandıralı bütün vapurlara dokunulmaması ve Osmanlı limanlarına müdahale edilmeme sözü karşılığında esirler iade edilebilirdi. Ancak Fransız Kumandan, sadece Alemdar'a dokunmama sözü veriyordu.

Sabah Amiral Dumesnil limana geldi ve Mutasarrıf Nusret Bey ile görüşmeler yaptı. 29 Ocak günü, uzlaşma beklenirken, bunun aksine, esirler iade edilmezse yerli halktan beş on kişinin, ilaveten Zonguldak'tan on memurun misilleme olarak esir alınacağı Fransızlarca bildirildi. 30 Ocak 1921 tarihi öğle saatine kadar uzlaşmaya varılmazsa Fransızların bu misillemeyi gerçekleştireceği Türk Dışişleri Bakanlığına bildirildi. Mutasarrıf Nusret Bey'in müdahalesiyle süre ancak 31 Ocak Pazartesi gününe kadar uzatılabildi.

Elbette, Ankara Hükümetinin görüşü farklıydı. Hükümet, savaş durumunda olduğundan, esirlerin savaş esiri olduğunu ve iade edilemeyeceklerini Mutasarrıf Nusret Bey'e bildirildi. İlaveten, misilleme için hazır olunması gerektiği vurgulandı.

Fransa'nın İstanbul Yüksek Komiserliği de Fransa Dışişleri Bakanlığını gelişmelerden haberdar etmişti. Sadrazam Tevfik Paşa ise esirlerin bırakılmasını Mustafa Kemal Paşa'dan telgrafla rica etmişti. Bu esnada süre uzatılmış, esir iadesi için son tarih 2 Şubat olarak belirlenmişti. O tarihte esirler iade edilmezse,

misilleme tutuklamaların gerçekleşeceği, Ereğli bölgesinin kapatılacağı ve Fransız savaş gemilerinin Ereğli limanına müdahale edeceği açıkça bildirildi. İlaveten, Fransa Denizcilik Bakanlığından Amiral De Bon, Alemdar vapurunun imha edilebileceğini dahi dile getirdi. Buna karşılık Türk tarafı, Alemdar ve Türk vapurlarına dokunulmazsa, Fransız savaş gemileri Türk limanlarına girmezse ve Ereğli'ye gelen zırhlılar şehre zarar vermezse esirleri iade edebileceğini yeniden bildirdi. İlaveten, Fransız savaş gemilerinin artık Türk karasularındaki gemilere müdahale etmemesi istenmekteydi. Amiral Dumesnil ise esirlerin iadesinden önce hiçbir görüşmeye yanaşmayacaklarını açıkça dile getirmişti.

Ankara Hükümetinde Dışişleri Bakanı artık Bekir Sami Bey olmuştu ve esirlerin iade şartlarını, Türk karasularına ve Türk limanlarına girmemeleri karşılığında Alemdar'ı Ereğli'de bekletmek olarak belirlemişti. Ankara Hükümetinin olayı uzlaşmacı yolla çözmeye gayret ettiğinin sinyallerini veriyordu. Alemdar'a ve diğer Türk deniz araçlarına dokunulmaması, Türk karasularına girilmemesi ve Ereğli'ye gelen zırhlıların şehre zarar vermemesi, vazgeçilmez koşullardı. Ancak Fransızlara göre son madde dışındakilerin Mondros Mütarekesine uymuyordu. Bu sebeple, misillemeyi uygulamak onlara göre meşruydü.

Açıkçası, muharebenin sonrası, muharebenin kendisinden uzun sürmüştü. Süreç uzayınca Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Briand, duruma dahil oldu ve Fransa'nın İstanbul Yüksek Komiserliğine, bu olayın uzamasından dolayı duyduğu rahatsızlığı 1 Şubat 1921'de bildirdi. Olayı uzlaşmayla çözmek istediği açıktı. Buna karşılık Mutasarrıf Nusret Bey, şartların kabulüyle birlikte esirlerin hemen iade edileceğinin taahhüdünü veriyordu. Bu sebeple Nusret Bey, 2 Şubat'ta Fransız Kumandanla uzlaşmaya varamadıkları bir görüşme daha yaptı. Sorunun çözümü iki ülkenin hükümetleri tarafından gerçekleşmeliydi.

3 Şubat günü Amiral Dumesnil ve Mutasarrıf Nusret Bey uzun bir görüşme yaptılar. Nusret Bey Türk limanları ve karasularının güvencesi için söz istedi. Aldığı cevap tatminkârdı. Bölgelere girilmeyecekti. Hal böyle olunca, Alemdar'a

müdahale edilmemesi için de ayrıca teminat istedi. Buna karşılık aldığı cevap, İtilaf Devletleri temsilcilerinden oluşan bir komisyonun karar vereceği yönünde oldu. Ancak, vapurun İstanbul'a iadesi Türk tarafı için uygun değildi. Zira süreç uzayacaktı. Öneri, Alemdar'ın Ereğli'de bekletilmesi yönündeydi. Bu konuda anlaşmaya varılırsa, esirlerin, belirlenen tarihte Zonguldak'a getirileceğini taahhüt edildi.

Bu görüşmenin sonunda, 4 Şubat'ta, saat 19.30'da esirler zırhlıyla Zonguldak'a getirildi.^{***} Mutasarrıf Nusret Bey, Alemdar'ın Ereğli'de bekletilmesi kararını Dışişleri Bakanlığına bildirdi. 12 Şubat 1921'de, Fransa Deniz Kuvvetleri Doğu Akdeniz Filosu Komutanı De Bon ise, Türklerle uzlaşmacı bir anlaşma yapılması gerektiğini bildirdi. Bunun üzerine 15 Şubat'ta son resmî yazışmalar yapıldı. Alemdar, Ereğli'de kalacaktı. Esirler iade edilmişti ve Fransızlar Türk karasularına müdahale edilmeyeceğini bildirmişlerdi. Diğer bir ifadeyle, Ankara Hükümeti ve Fransa Hükümeti arasında, 15 Şubat 1921'de zımni bir anlaşma yapılmıştı.^{***} Diğer bir ifadeyle, Fransa Ankara Hükümetini fiili olarak tanımıştı.

Üç ay sonra, Fransızların Zonguldak'tan çekilmesiyle ilgili ve Alemdar'ın yeniden kullanılması hakkında Fransızlarla bir görüşme talep edildi. 13 Mayıs 1921 tarihinde yapılan görüşmelerle Alemdar'ın hiçbir zaman İstanbul Hükümetine iade edilmeyeceğine karar verildi.

Alemdar, anlaşma gereği, hiçbir olaya karışmadan Ereğli'de demirli bekletilecekti. Bu sırada Fransız tarafında göreve Franklin Bouillon gelmişti. Kendisinden Alemdar'ın daha güvenli bir yere çekilmesi talep edildi. Bunun yanıtı, 20 Ekim 1921'de TBMM Hükümeti ve Fransa arasında imzalanan Ankara

^{***} Esirlerin 17 Şubat'ta teslim edildiğine dair bilgiler bazı araştırmalarda görülmektedir. Diplomatik arşiv belgelerine göre 4 Şubat'ta esirler Zonguldak'a varmıştır.

^{***} Orijinal belgede geçen şekliye: "Accord tacitement accepté par les deux partis a été respecté...". "Alemdar Antlaşması" isminde resmî bir antlaşma imzalanmış olduğuna dair bilinen bilginin teyidi için hem Türk hem Fransız diplomatik arşivine bakılmış olup, bahsi geçen bu resmî antlaşmanın imzalı metnine rastlanmamıştır. Taraflar, uzlaşma yoluyla sözlü anlaşma (zımni anlaşma) yapmışlardır. Türkiye ve Fransa arasında imzalanan ilk resmî anlaşma, 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnâmesidir.

İtilafnamesiyle (Anlaşması) alınacaktı. Anlaşmanın imzalandığı gün, Alemdar'ın bundan böyle serbestçe kullanılabileceğine dair karar çıkmıştı. 26 Ekim'de vapur, Ereğli'den çıkarıldı ve Ankara Hükümetince serbestçe yeniden arama kurtarma işlerinde kullanılmaya başlandı. Vapurun son kaptanı Refik Akdoğan'ın deyimiyle, Alemdar'ın gazi olduğu Kurtuluş Savaşının tek deniz muharebesinde, tarihte ilk kez "esir alınanlar esir alanları esir almıştı."

Alemdar, erken Cumhuriyet döneminde arama kurtarma işlerinde aktif olarak kullanıldı. 1951 yılında kazanları değiştirildi. 1982 yılında hurdaya ayrıldı ve parçaları söküldü. 2008 yılından bu yana ise Ereğli'de birebir inşa yöntemiyle yapılmış müze gemi olarak ziyaretçilerini ağırlamaya devam ediyor.^{§§§}

Basında Alemdar

Bu biricik hadise, Alemdar vapuru olayı hem Türk hem Fransız basınını haliyle çok meşgul etmişti.

1921 (1337) yılının Türk gazeteleri tarandığında karşımıza ilk Vakit gazetesi çıkmaktadır. 27 Ocak 1921 tarihli gazete, vapurun kaybolduğu haberini kamuoyuyla paylaşmış ancak vapurun kimler tarafından hangi sebeple kaçırıldığının bilinmediğini şu şekilde paylaşmıştır: *Seyr-ü Sefain idaresinin Alemdar vapuru birkaç günden beri ortadan kaybolmuştur. Vapurun süvarisi ile çarkçısı gemiyi yerinde bulamayınca idareye müracaat etmişlerdir. Bunun üzerine tahkikat icrasına başlanmış ve geminin o gece Büyükdere önlerinde görüldüğü öğrenilmiştir. Bundan sonra geminin hareketine dair hiçbir emare elde edilememektedir. Vapurun akıbetini araştırmak için bir torpido görevlendirilmiştir. Diğer taraftan da o gece Karadeniz'den gelen bütün murakıp*

^{§§§} Müze gemi 4 ana bölümden oluşur: Güverte, Yaşam Mahalli, Ambar ve Ambar Bölümleri. Müze geminin içinde Alemdar'daki orijinal Türk bayrağı sergilenmektedir. Geminin duvarlarına 2022 yılında, Türk diplomatik arşivinden edinilen belgeler asılarak ziyaretçilere sunulmuştur. Müze geminin içinde ve etrafında Alemdar olayıyla ilgili bilgiler panolarda paylaşılmaktadır. Tarafımızdan hazırlanan kitapla güncellenen bilgiler (muhribin adı, savaşın ve zımnî anlaşmanın tarihi vb.) adı geçen panolarda da yerini almıştır.

muhrip süvarilerinden Alemdar gemisine tesadüf edilip edilmediği sorulmuş, hiçbir müspet cevap alınamamıştır. (Vakit, 27 Kanun-i Sani 1921: 2).

Yine aynı gazete Vakit, üç gün sonra Alemdar'a yine yer vermiş ve bulunduğu yer hakkındaki bilgiyi şu şekilde paylaşmıştır: *Dünkü akşam refikimiz Alemdar vapurunun Zonguldak'ta bulunduğu ve limana döndürülmesi için Karadeniz'de fırtınanın dinmesinin beklendiğini haber veriyordu. Vapurun Zonguldak'ta olması pek muhtemel olmamakla beraber Seyr-ü Sefain idaresinin Alemdar'ı tahliyesinin Zonguldak'ta bulunduğu dair aldığı malumat bazı yolcuların rivayetlerinden ibarettir. (Vakit, Alemdar Vapuru, 30 Kanun-i Sani 1921: 2).*

Hakimiyet-i Milliye, 6 Şubat 1337 tarihli sayısını "Alemdar Hadisesinin Hitamı (Sonu)" başlığıyla çıkarmış ve konuyu kısaca özetlemişti. Vapurun neden kaçırıldığı, Türklerin nasıl esir alındığı, muharebenin başlaması, esirler, yapılan görüşmeler ve sözlü anlaşmayı kapsayan özet şu şekildedir:

Seyr-ü Sefain idaresine mensup Alemdar vapurunun kaptan ve mürettebatı Anadolu hükümetine iltihak ve arz-ı hizmet maksadıyla İstanbul'dan vapuru kaçırttıkları karilerimizin meçhulü olmasa gerektir. Vapurun firarı üzerine İstanbul hükümeti düşmanın yardımına müracaat ederek durumu Fransızlara ihbar ve geminin tutulmasını rica eder. Bunun üzerine Fransız amiralliği Alemdar vapurunun takibi ve ele geçirilmesi için bir torpido muhribini çıkarır. Muhrip Zonguldak açıklarında vapuru yakalayarak, nöbetçi sıfatıyla vapura bir makineci zabıt ile beş tayfa bindirilir. Alemdar, muhribin hareketini müteakip Fransız zabitin ve tayfaların elini ayağını bağlayarak, vapurun yönünü Zonguldak'a çevirir. Bu hali gören torpido muhribi Alemdar üzerine top ateşi açar. Alemdar tüfekle karşılık vermeye mecbur olur ve limana girer. Alemdar mürettebatı, Fransız zabitiyle askerleri esir sıfatıyla yanlarına alarak çıkarlar. Bunun üzerine muhrip kumandanı esir edilen Fransızların iadesini talep ederler.

Hadise mahalli bir mesele şeklini alır. Bunun üzerine Amiral Dumesnil meselenin halli için İstanbul'dan Zonguldak'a gelir. Esirlerin iadesini talep eder. Mahalli

hükümet ile amiral müzakereye girer. Amiral bundan böyle Osmanlı denizlerinde ve kara sularında Osmanlı gemilerine ateş açılmayacağına, Alemdar vapuruna ilişmeyeceklerine ve hiçbir Osmanlı gemisini baskı altında tutmayacaklarına dair hükümeti adına teminata bulunur. Amiral tarafından verilen bir teminat üzerine ve Fransa'nın son zamanlarda Türk sulhünü değiştirmeye yönelik çalışmasına bir örnek olması maksadıyla hükümetçe esirlerin iadesine karar verilmiştir. Meselenin böylece iyi niyetle halli üzerine Fransız amiral ve maiyeti hükümete samimi teşekkürde bulunduktan sonra limandan ayrılırlar. Hoşa gitmeyecek bir şekil alması düşünülen böyle bir meselenin sürat ve kolaylıkla çözülmesi konusunda dirayet göstermiş olan Zonguldak mutasarrıfı Nusret Bey'in başarısı kayda değerdir. (Hakimiyet-i Milliye, 6 Şubat 1337: 1).

Sonraki yıllarda 1961'de Havadis, "Kurtuluş Savaşımızın Kahramanlık Destanlarından Alemdar Vapuru" başlığıyla Kurtuluş Savaşının tek deniz muharebesine olayın 40. yılında yer verir (Havadis, 25.1.1961). Hürriyet ise olayın 45. Yıldönümünde Millî Mücadelenin İlk Deniz Savaşı" başlığıyla Alemdar'dan söz eder (Hürriyet, 24 Ocak 1965). Haberde Türklerin altı şehit verdiği, Fransız muhribinin C27 olduğu ve olayın 1920 yılında gerçekleştiğine dair bilgiler mevcuttur. Verilen bilgiler, 2021 yılında T.C. Diplomatik Arşiv Dairesince yayımlanan ve editörlüğü tarafımızdan yapılan kitapla güncellenmiş oldu.

Olayla ilgili Fransızca basın tarandığında, aşağıda örnekleri verilen yedi gazetede Alemdar vapurundan söz edildiği tespit edildi. Tespit edilen gazetelerden sadece biri, L'Ouest Eclair, Alemdar olayına en geniş yer veren gazeteydi.

Olay L'Ouest-Éclair, (L'Ouest-Éclair, 23 Şubat 1921: 2) gazetesinde yer alırken, muhabir diğer basın organlarından daha geç haber aldığını açıkça belirtmişti. Belki de diğerlerinden daha geniş yer verebilmesinin olumlu yönü geçen süreçte meydana gelen tüm bilgileri edinecek zamanı olmuş olmasıydı. Haberi 11

Şubat'ta aldıklarının bilgisini verirken Alemdar olayına, "Doğu'daki savaş" başlığını uygun görmüşlerdi. Haber şu şekildeydi:

Fransa-Doğu Asya Türkiye Komitesi delegeşi mühendis Georges Negre, Anadolu'da, Karadeniz kıyılarında, Ereğli ve çevresinde meydana gelen ve bizim de rapor ettiğimiz ciddi olaylarla ilgili aşağıdaki ayrıntıları bize telgrafla iletti.

Şubat ayının ilk günlerinde, İstanbul'daki Müttefik deniz üssüne (Fransızca gazetede üssün adı T.S.F. olarak geçmektedir) mühimmat yüklü bir Türk gemisinin Rusya'ya ya da Anadolu'daki Kemalistlere doğru yola çıktığını bildirdi. Alemdar adlı Türk gemisi takip edilmiş ve daha sonra Asya kıyılarına doğru gittiği bildirilmiştir.

O sırada Zonguldak limanından 80 numaralı Fransız devriye botu onu karşılamak üzere yola çıkar ve limana geri götürür. Gözetim altında tutulan Alemdar, 32 kişilik mürettebatıyla birlikte İstanbul'a geri götürülecekti. Zonguldak'taki Ereğli kömür sahasının Müttefikler Arası Kömür Komitesi Delegeşi olan Fransız donanmasının başmühendisi Bay Tilly, sadece beş Fransız askeriyle gemiye çıktı ve el konulan geminin Türk kaptanından, 80 numaralı devriye botunun refakatinde İstanbul'a gideceğine dair söz aldı. Türk kaptan bunun böyle olacağına dair Allah adına yemin etti, böylece Tilly beş adamıyla birlikte gemide kaldı ve gemide bir makineli tüfek ve 35 veya 50 milimetrelik küçük bir top bulunan 80'in refakatinde İstanbul'a doğru yola çıkıldı.

Ereğli'ye ulaşan Alemdar doğrudan limana ve mühendise yöneldi. Tilly, gözetimindeki beş adamıyla birlikte otuz iki Türk'e karşı çok az direnebilmiştir: hatta bazıları ambarlara kilitlendiklerini iddia etmektedir. Devriye botu 80, Alemdar'ın kaçtığını görüp ona ateş etti ama hemen ardından limandaki tüm tekneler ve küçük yelkenliler ile evlerin tüm pencereleri yoğun ateş altına alındı. Bu sırada makineli tüfeği tutukluk yaptığı için 80 küçük topuyla bir salvoyla karşılık verdi: kendini en zayıf hisseden ve Tilly ile askerlerinin bulunduğu

Alemdar'ı batırmak istemeyen C80, Zonguldak'a geri dönmek zorunda kalırken, Alemdar'ın kaptanı teknesini kıyıda karaya oturttu.

Tilly beş adamıyla birlikte Kemalistler tarafından esir alındı ve 6 saat uzaklıktaki iç bölgelere götürüldü. Ereğli kasabası birkaç top mermisi almıştı ve Türk tarafında üç ya da dört yaralı ve bir ölü vardı. Bizim tarafımızda ise, kaptan da dahil olmak üzere 80'lik gemiden üç denizci çok ağır yaralanmıştı.

Zonguldak'taki küçük karakol konuyu İstanbul'a iletti ve İstanbul da derhal Fransız deniz üssündeki gemileri gönderdi. Bunlar, Senegal torpido botu, ardından Dunkerqué ve Waldeck-Rousseau zırhlısıydı. Amiral Dumesnil'in kendisi de zırhlıdaydı. Zonguldak birliklerinin komutanı Crétin, yaklaşık 16 ila 1.700 Cezayirli Müslüman askerden oluşan birlikle, yapılan görüşme gecenin bir bölümünde sürdü ve Zonguldak valisi Mutasarrıfı (bir tür Türk kaymakamı), Tilly ve adamlarının geri dönmesi için Ankara hükümetine temsilci göndermesi emredildi.

MAHKUMLAR SERBEST BIRAKILDI

Bu arada, bölgeye çok uzak olmayan Kandilli'de, müttefikler arası kömür komisyonu delegesi olarak görev yapan Astsubay De Bon da Kemalistler tarafından esir alındı. Kilimli köyünün üçüncü delegesi Astsubay Keronek de ortada yoktu. Keronek sağ salim bulundu ve kendisini denizde arayan 80 numaralı devriye botuyla Zonguldak'a döndü. (Kilimli Zonguldak yakınında, Kandilli ve Kozlu ise güneybatıda Zonguldak ve Ereğli arasındadır).

Amiral Dumesnil, yetkililere esirleri teslim etmeleri için 48 saat süre verdi, aksi takdirde kasabanın büyük Türk mutasarrıfı Müdür Bey Ereğli kaynar havzasının Türk müdürü ve diğer bazı önemli kişiler rehineler alınacaktı.

Ankara Hükümeti ile gece gündüz karşılıklı telgraf çekildi. Fransız birlikleri ve kıyıdaki Hristiyanlar çoktan kaçmış ve bir miktar yiyeceklerle bölgeyi terk ederek madenlerine saklanmışlardı. Fransız ailelerin yeniden bir araya getirilmesi ve askerler tarafından korunması gerekiyordu.

Son anda Tilly ve adamları Ereğli'ye geri götürüldü, burada karaya çıkarılan Tilly serbest bırakıldı De Bon gibi onu da Zonguldak'a geri götürdüler.

Olayın sonunda üç Fransız denizci ağır yaralanmış, bu satırların yazıldığı sırada ikisi ölmüştür.

Bu durum, altı ay kadar önce Anadolu'da çok yüksek olan Fransız prestijinin artık ciddi şekilde tehlikeye girdiğini göstermektedir...

Haberde en ilgi çeken noktalar, bir Fransız gazetesi olmasına rağmen Tilly'nin Türklere karşı direnemediği haberini verilmesi, C80'in sahip olduğu silahlar hakkında bilgi edinildiğidir. Ancak en göze çarpan cümle, bu olayla Fransız prestijinin yok olmaya başladığıdır.

Bu haberin aksine diğer Fransız gazeteleri Türkleri "hırsız" veya "korsan" olarak adlandırmış ve C80'in Türkleri tutuklaması ve Alemdar'a ateş açmasından hiç söz etmeyerek doğrudan Türklerin saldırdığından söz etmişlerdi. ****

Correspondance d'Orient (Correspondance d'Orient, 15 Mart 1921: 237, 238)
"Takipteki Bir Türk Römorkörü Bir Fransız Gambotuna Ateş Açtı" başlığıyla muharebeyi Türklerin başlattığı haberini servis etmişti. 3 Şubat'ta İstanbul'dan alınan telgrafla haber yapan gazete, olayı şu şekilde yansıtmıştı:

Zonguldak'ta bir Fransız gambotu ile Türk römorkörü Alemdar arasında meydana gelen çatışmada Fransızlar bir ölü ve iki yaralı verdi. Römorkör Kemalistler için silah ve mühimmatla birlikte gizlice İstanbul'dan ayrılmıştı; gambot da peşindeydi. Mustafa Kemal Alemdar'ı Amiral Dumesnil'e teslim etmeyi reddetti, ancak Amiralin ultimatoma yanıt olarak ele geçirilen esirleri iade etmeye hazır olduğunu bildirmişti.

Olayla ilgili ayrıntılı bilgiyi 7 Şubat'ta edinen gazete olayı şu şekilde aktarmaya devam etti:

**** Alemdar'ın "korsan" olarak ilk nitelendirmesi, İstanbul Müttefik Donanması Başkumandanı Amiral Calthorpe tarafından yapılmıştır: (Doğanay, 2001: 160).

Boğaz'da Alemdar vapurunu ele geçiren ve Karadeniz'e kaçan hırsızlara, bir Fransız devriye botu da katıldı. Bir subay ve dört Fransız askeri Alemdar'ı İstanbul'a geri götürmek ve sahibi olan Türk şirketine iade etmek üzere gemiye çıktılar, ancak yolda Fransız devriye botuyla çatıştıktan sonra Ereğli limanına ulaşan Alemdar mürettebatı tarafından etkisiz hale getirildiler. Ereğli'deki milliyetçi yetkililer Fransız subay ve askerleri esir tutmak istemiş, ancak savaş gemileri gönderilip açıklamalar yapıldıktan sonra esirler iade edilmiştir. Ereğli'de mahsur kalan Alemdar'ın kaderi daha sonra İstanbul'da çözülecektir.

La Charente (La Charente, 8 Şubat 1921: 1.) "Küçük Asya Kıyılarında" başlığıyla, bir önceki gazetedeki haberlere de yer vererek Alemdar'la ilgili ilave şu bilgilere yer verdi:

İstanbul'dan gelen haberlere göre Zonguldak'ta bir Fransız gambotu ile Türk römorkörü Alemdar arasında meydana gelen çatışmada bir Fransız ölmüş, iki Fransız da yaralanmıştır.

Halbuki, Fransız tarafında iki askerin hayatını kaybettiği bilinmektedir.

Le Figaro Journal Non Politique (Le Figaro Journal Non Politique, 8 Şubat 1921: 2) Türk mürettebatını "hırsız" olarak tanımlayarak 7 Şubat'ta ajanstan aldığı haberini şu şekilde servis etmişti:

İstanbul Boğazı'nda Alemdar vapurunu ele geçirerek Karadeniz'e kaçan hırsızlar, bir Fransız devriye botu tarafından karşılandı. Bir subay ve dört Fransız askeri Alemdar'ı İstanbul'a geri götürmek ve sahibi olan Türk şirketine iade etmek üzere gemiye çıktılar, ancak yolda Fransız devriye botuyla çatıştıktan sonra Ereğli limanına ulaşan Alemdar mürettebatı tarafından etkisiz hale getirildiler. Ereğli'deki milliyetçi yetkililer Fransız subay ve askerleri esir tutmak istemiş, ancak savaş gemilerinin gönderilmesi ve samimi görüşmelerin ardından esirler iade edilmiştir. Ereğli'de mahsur kalan Alemdar'ın akıbeti daha sonra İstanbul'da çözülecektir.

La Dépêche: Journal Quotidien (Le Figaro Journal Non Politique, 8 Şubat 1921: 2), Ereğli'deki Alemdar'ın mürettebatına "Boğaziçi Korsanları" adlandırmasıyla başlığını bu şekilde atarak olaya yer vermişti. Gazete, Fransız askerlerin Türk mürettebat tarafından etkisiz hale getirildiğinden söz etmiş, ancak öncesindeki gelişmeden, Türklerin esir alındığının bilgisini vermemişti.

Boğazda bu (Alemdar) vapuru ele geçiren ve Karadeniz'e çıkan bazı hırsızlar bir Fransız devriyesi tarafından karşılandı. Bir subay ve dört Fransız askeri Alemdar'ı İstanbul'a geri götürmek ve sahibi olan Türk şirketine iade etmek üzere gemiye bindi. Ancak yolda Alemdar'ın mürettebatı tarafından etkisiz hale getirildiler ve Fransız devriye botuyla girdikleri çatışmanın ardından Ereğli limanına ulaştılar. Ereğli'deki milliyetçi yetkililer Fransız subay ve askerlerini esir tutmak istedi. Savaş gemilerinin gönderilmesi ve açık ve net açıklamaların ardından esirler iade edildi. Ereğli'de mahsur kalan Alemdar'ın kaderi ise daha sonraki bir tarihte İstanbul'da belirlenecekti.

Le Grand Echo du Nord de la France (Le Figaro Journal Non Politique, 8 Şubat 1921: 2), gazetesi de Fransız askerilerin Türk vapurunca esir alındığını, "Bir Türk Vapurunda Esir Alınan Fransız Askerleri" başlığıyla konu etmiş ve esirlerin ancak bir Fransız devriye botunun varlığı sayesinde serbest bırakıldığını söylemişti. Konuya şu şekilde yer verdi.

Hırsızların İstanbul Boğazı'nda Alemdar vapurunu ele geçirerek Karadeniz'e kaçırdıkları ve burada bir Fransız devriye botu tarafından karşılandıkları bilinmektedir. Bir subay ve 4 Fransız askeri, Alemdar'ı İstanbul'a geri götürmek ve Türk Şirketine iade etmek üzere gemiye çıkmıştır. Gemiye sahip oldular ancak Ereğli limanına ulaşan Alemdar'ın mürettebatı tarafından yolda etkisiz hale getirildiler. Fransız devriye botu ile bir kavgadan sonra Ereğli'deki milliyetçi yetkililer Fransız subay ve askerleri esir tutmak istemiş, ancak savaş gemilerinin gönderilmesi ve samimi açıklamaların ardından esirler iade edilmiştir.

Le Temps (Le Temps, 6 Şubat 1921: 4), “Alemdar Macerası” başlığıyla *İstanbul Boğazı'nda Alemdar vapurunu ele geçirerek Karadeniz'e kaçan hırsızlar bir Fransız devriye botu tarafından karşılandı. Bir subay ve dört Fransız askeri Alemdar'ı İstanbul'a geri götürmek ve sahibi olan Türk şirketine iade etmek üzere gemiye çıktılar, ancak yolda Fransız devriye botuyla çatıştıktan sonra Ereğli limanına ulaşan Alemdar mürettebatı tarafından etkisiz hale getirildiler. Ereğli'deki milliyetçi yetkililer Fransız subay ve askerleri esir tutmak istemiş, ancak savaş gemilerinin gönderilmesi ve samimi açıklamaların ardından esirler iade edilmiştir. Ereğli'de batan Alemdar'ın kaderi daha sonra İstanbul'da belli olacaktı* paragrafıyla habere yer verdi.

Kısaca değerlendirecek, son altı gazetenin haberi aynı ajanstan temin ettiği sonucuna varabiliriz. Zira aynı kapsamda benzer kelimelerle konu aktarımının yapıldığı, “hırsız”, “korsan”, “Alemdar mürettebatı tarafından etkisiz hale getirilen askerler”, “Alemdar'ın akıbetinin İstanbul'da sonradan çözüleceği” söylemlerinden anlaşılabilir. Esirlerin iadesi hususunun da Fransız tarafı için önem arz ettiği, yine gazetelerden anlaşılmaktadır.

Alemdar'la ilgili bir İngiliz gazetesinin haberinin de önemli olacağı düşüncesiyle The Times'da yapılan bir taramada şu habere rastlandı:

The Times (The Times, 5 Şubat 1921: 7), “Boğaz'da Korsanlık” başlığıyla, Fransız denizcilerin Türkler tarafından yakalandığından söz ettiği haberine; *Geçen hafta Türk Hükümetine ait Alemdar römorkörünün milliyetçiler tarafından çalınması, Fransızlarla ciddi bir olay yaşanmasına neden oldu. Alemdar, İstanbul Boğazı'nda yatarken gece yarısı başka bir gemi tarafından bordalandı ve Karadeniz'e götürüldü.*

Takip için gönderilen Fransız destroyerleri korsanları yakalamış ve römorkörü terk eden korsanlar, bir subay komutasındaki beş kişilik Fransız mürettebat tarafından Zonguldak'a götürülmüştür. Daha sonra Alemdar, Fransız muhafızlara ek olarak yeni bir Türk mürettebatla İstanbul'a gitmek üzere

Zonguldak'tan ayrıldı, ancak yeni Türk kaptanın da bir milliyetçi olduğu ortaya çıktı ve İstanbul'a gitmek yerine milliyetçilerin elinde bulunan Ereğli'ye girdi.

Haber İstanbul'a ulaşır ulaşmaz, Fransız savaş gemileri Ereğli'ye gönderildi ve *esirler serbest bırakılmadığı takdirde misilleme yapılacağı tehdidinde bulunuldu. Ancak milliyetçiler, Fransızların Karadeniz'deki Türk gemilerini durdurmadan vazgeçmeleri halinde esirlerin serbest bırakılacağı cevabını verdiler.*

SONUÇ

Dönemin en şöhretli arama kurtarma vapurlarından olan Alemdar istiklal mücadelesinin ihtiyacı olan yardımın Anadolu'ya deniz yolundan ikmali için Ankara Hükümeti yanlılarınca Ocak 1921'de İstanbul'da demirlediği limandan kaçırılmış; gece vakti Ereğli'ye getirilmişti. Karadeniz'i ablukaya alan Fransızlar tarafından fark edilerek tutuklanmış, vapurdaki Türk mürettebat esir alınmıştı. Esir alınanlar bu durumu gururlarına yedirememiş, yaptıkları planlarla esaretten kurtulmuş, kendilerini esir alanları esir almışlardı. Bunların sonucunda Alemdar'ı tutuklayan Fransız C80 muhribi ve Alemdar arasında, 27 Ocak 1921'de Ereğli'de Kurtuluş Savaşının tek deniz muharebesi gerçekleşmişti. Bu biricik hadise sonucu, C80 geri çekilmiş; Alemdar, Ereğli halkının desteğiyle bacasından aldığı yarayla kurtulmuştu. Ancak bir şehidimiz (Recep Kâhya), üç de gazimiz vardı. Fransız tarafında ise iki asker hayatını kaybetmişti.

Bu başarıda Ereğli'deki sivil halkın yardımları ve Rüşdiye öğretmeni Nimet Hocanın önderliğinde Ekim 1919'da kurulan Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları yadsınamazdı. Nimet Hoca hem bölgedeki Kuvayi Milliye'yi yönetmiş hem Fransızcasıyla gereken tercümanlığı yapmıştı. Fakat olayın taraf ülkelerce iyi niyetle çözülmüş olmasının en önemli sebeplerinden biri Mustafa Kemal Paşa'nın duruşuydu. Paşa, tehditlere ve Fransa'nın Karadeniz'deki gücüne rağmen haklı duruşunu bozmamış, Türk vapurlarına ve

Türk limanlarına dokunulmaması karşılığında olayın çözüme kavuşturulacağını vurgulamıştı.

Görüşmeler sonucu sözlü bir anlaşma yapılmıştı. Alemdar, Ereğli’de demirli kalacak, buna karşılık Türkler Fransız esirleri teslim edecekti. İlaveten, Fransızlar Türk bandıralı vapurlara dokunamayacak, limanlardan geri çekileceklerdi. Bu durum şunu gösteriyordu. Bundan böyle, Ankara ve Fransız Hükümeti arasındaki iyi ilişkiler başlamıştı. Diğer bir ifadeyle, Alemdar olayının önemli siyasi ve diplomatik sonuçları vardı. Bu başarılı uzlaşma 20 Ekim 1921’de imzalanacak ve Ankara Hükümetinin en önemli siyasi başarılarından biri olarak kabul görecekti. Ankara İtilâfnamesine giden yolu açmıştı. Diğer bir ifadeyle, bu olayla Fransa Ankara Hükümetini “de facto” olarak tanımış, bu tanıma, Ankara İtilâfnamesiyle “de jure” tanıma olarak tarihe geçmişti. Bu antlaşmalar, Fransız gazetelerinde sözü geçen şekliyle Türklerin “korsan”, “eşkiya” veya “hırsız” olmadığını da kanıtlıydı. Alemdar, Ankara İtilâfnamesinin imzalandığı gün özgürlüğüne kavuşmuştu. Fransızların Zonguldak’tan tamamen ayrılması 21 Haziran 1921’e denk gelmekteydi.

Günümüzde Kdz. Ereğli halkı, Alemdar’ın tanıtılması için dört elden çalışmaktadır. Kdz. Ereğli Belediyesinin düzenlediği anma törenleri ve hummalı çalışmaları, konuyla ilgili kurulan ve çalışmalarına devam eden dernekler, 2008’den beri ziyaretçilere ücretsiz açık olan Alemdar müze gemisi, Alemdar’la ilgili yazılan kitaplar, çizilen karikatürler ve karikatür kitaplarına ilaveten; 2023 yılında, Ereğli’nin kurtuluş günü olan 18 Haziran’da, Belediye oyuncuları tarafından “Alesta Alemdar” adıyla epik dramatik bir dans gösterisi hazırlanmış ve halka sunulmuştur.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 16, Sayı: 45, Aralık 2023

Destek/Finansman Bilgileri:

Herhangi bir finansal destek almadım.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

Fransa Cumhuriyeti Diplomatik Arşivi

T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi

Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı
(2021). T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı, ed.
Evrin Şencan, Ankara: Matsa Basımevi.

Gazeteler

Correspondance d'Orient, 15 Mart 1921.

Hakimiyet-i Milliye, 6 Şubat 1337.

Havadis, 25.1.1961.

Hürriyet, 24 Ocak 1965.

La Charente, 8 Şubat 1921.

La Dépêche: journal quotidien, 8 Şubat 1921.

Le Figaro Journal Non Politique, 8 Şubat 1921.

Le Grand Echo du Nord de la France, 9 Şubat 1921.

Le Temps, 6 Şubat 1921.

L'Ouest-Éclair, 23 Şubat 1921.

The Times, 5 Şubat 1921.

Vakit, 27 Kanun-i Sani 1921.

Vakit, Alemdar Vapuru, 30 Kanun-i Sani 1921.

Kitaplar

Akdoğan, R. (2020). Gazi Alemdar Kurtarma Gemisi Kahramanları, İstanbul.

Canver, C. (2001). Kurtuluş Savaşında Batı Karadeniz, Kdz. Ereğli: Akar Ofset.

Doğanay, R. (2001). Millî Mücadelede Karadeniz (1919-1922), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Peker, N. (1966). Öl Esir Olma, İstanbul: Çınar Matbaası.

Yavuz, B. (1994). Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkileri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kitapta Bölüm

Özçakır, G. (2021). Tarihte Karadeniz Ereğli, Anılardaki Karadeniz Ereğli. Kdz. Ereğli: Post ve Post Yayıncılık.

Sarıkoyuncu, Ali ve Esra Sarıkoyuncu Değerli (2022). Millî Mücadelede Karadeniz Ereğlisi ve Çevresi, Cumhuriyet Tarihi Yazıları Prof. Dr. Bige Sükan'a Armağan. Konya: Kömen Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This study describes the first and only naval battle of the Turkish War of Independence. The incident took place on January 27, 1921 in Ereğli, Black Sea between the Turkish steamboat Alemdar and the French destroyer C80. The battle lasted for two hours.

During the National Struggle, it was decided that the most reliable way for the distribution of aid, materials, etc. needed by the resistance fighters in Anatolia was the sea route, and the Black Sea as the shortest and most suitable sea. However, the Black Sea had been under French control since the 1850s. As a coal basin, Zonguldak and Ereğli region was of great importance.

On the other hand, the Ankara Government did not have a powerful naval vessel. The first thing that came to mind was the Alemdar, one of the most famous search and rescue steamboat of the period. However, the Alemdar was anchored in Istanbul and was connected to Seyr-i Sefain. For this reason, it was decided to be hijacked by eight people who were in favour of the national resistance. On the night of January 24, 1921, the steamer was hijacked and sailed towards the Black Sea. The steamer arrived in Ereğli on January 25. It was to continue on its way after replenishing coal and crew. Due to the conditions of the period, it was able to depart from Ereğli on January 27. However, the French, who had a wide communication network in the region, were aware of the situation within three days. They decided to arrest Alemdar, arguing that it was their duty to ensure public order in the region. Alemdar, on the other hand, left Ereğli harbour on January 27 and turned Baba Burnu. At that very moment, she faced the searchlights of the French destroyer C80 with 8 crew members.

The C80 had arrested the Alemdar and captured the Turkish crew. Five French soldiers on the C80 were put on board the Alemdar. With the French taking

over the helm, Alemdar set sail to be delivered to Istanbul in the custody of the C80 following behind.

The captive Turkish crew could not accept this situation and started to make plans to escape. According to the plan, they had to lure the French close to them and get rid of captivity. They succeeded in this. They captured the French who had captured them, took over the rudder and turned the direction of Alemdar back to Ereğli and sailed full speed ahead. However, the C80 coming from behind realised the situation. They fired at the Alemdar without cannon or rifle as they entered towards Ereğli. On January 27, 1921, the only naval battle of the War of Independence began there.

The crew on Alemdar responded with small arms fire. However, Alemdar's funnel was wounded by the cannon that came at that time. In addition, since the incident took place close to the shore, a cannon also hit the hospital on land. The people watching all this from the shore took up their guns to help Alemdar. Not only that, they boarded boats and went to the place where the incident occurred, surrounded the C80 and responded with weapons. However, at that moment, a bullet from C80 ricocheted off the ground and hit Recep Kâhya. Recep Kâhya went down in history as the only naval martyr of the War of Independence. Three people were also veterans.

With the blockade of the people, the C80 retreated and turned its helm to Zonguldak. It was an area where the French were strong and he would go there and report what was happening. Alemdar docked at the harbour and disembarked the French prisoners.

Turkish-French negotiations were next. The French wanted their prisoners and the Turks were listing their conditions. The conditions were that the Alemdar and Turkish steamers should not be touched and that they should withdraw from Turkish harbours in exchange for the exchange of prisoners. After days of negotiations, with Mustafa Kemal Pasha's determined stance, a verbal Alemdar agreement was made. Prisoners were returned. A promise was taken not to touch Turkish ferries and harbours. Alemdar was kept at anchor in Ereğli. On October 20, 1921, with the signing of Turkish-French Ankara Agreement, Alemdar would also be freed

Method

In this study, Turkish and French Diplomatic archive documents have been utilised; in addition, the subject has been enriched with Turkish and French press.

Results

As a result of this event, Turkish-French relations improved and progressed. France recognised the Ankara Government with the Alemdar incident. This paved the way to the Ankara Agreement of 1921, one of the most important

diplomatic achievements of the Ankara Government. Thus, with the Ankara Agreement, France became the first Entente Powers to officially recognise the Ankara Government.

Conclusion

With the archival documents utilised in this study, some accepted information about the Alemdar incident has been updated. For example, it is an accepted information that the name of the French destroyer Alemdar fought with was C27. However, the name of the destroyer is C80. In some studies, the starting date of the incident is mentioned as February 5-6, 1921. In fact, according to archive documents, it is January 24, 1921. It is also among the accepted information that the agreement was a written text under the name of Alemdar Agreement. However, this is an oral agreement. Again, it has been observed in most studies that the date of delivery of the French prisoners is mentioned as February 17, 1921. The prisoners were delivered on February 4, 1921.

It is usual for information to be updated with easier access to documents. What is really important here is to determine the uniqueness of the event, the transition of the only sea martyr to history with this event and the importance of popular resistance, in other words, the importance of the Kuvayı Milliye in the defence of a region.